

PEKKA RUOTSI kuollut

Kansakoulunopettaja Pekka Ruotsi kuoli Oulussa 17. 1. -75. Hän oli syntynyt 22. 9. 1902 Salmin Manssilan kylässä, jossa suoritti kansakoulukurssin, minkä jälkeen opiskeli kansanopistossa ja Sortavalan opettajaseminaarissa. Opettajapätevyyden suorittuaan hän toimi kansakoulunopettajana kotikylässään 10 vuotta. Talvisodan aikana hän oli ensin rintamapalveluksessa, mutta venäjänkielentaitoisena myöhemmin oli tulkin tehtävissä. Jatkosodan aikana hän toimi sotilashallinnon alaisena opettajana Aunuksen Tulemajärvellä. Vv. 1937—38 hän oli vt. opettajana Helsingin kaupungin kansakouluissa ja samanaikaisesti suoritti kasvatusopillisia tutkintoja yliopistossa. Vuodesta 1940 hänen vakituinen toimipaikkansa oli Oulun kaupunki, jossa hän toimi opettajana eri kouluissa ja keskuskoulun kansalaiskoululuokilla eläkkeelle siirtymiseensä saakka.

Merkittävän päivätyön opettaja Ruotsi suoritti kotipitäjässään Salmisissa vapaan kansanvalistustyön piirissä eri yhdistysten toimihenkilönä. Oulussa hän oli ort. seurakunnan neuvoston ja valtuuston jäsen sekä kouluissa uskonnon opettajana kymmenkunta vuotta. Hän oli myös paikallisen opettajayhdistyksen johtokunnan jäsen, sihteeri ja rahastonhoitaja. Hän toimi myöskin Pohjolan Karjalaisseurapiirin puheenjohtajana useita vuosia ja oli Karjalan Liiton hallituksen ja Oulun Teatterin johtokunnan jäsen. Hän oli saanut useita ansiomerkkejä, mm. heimoristin ja Pyhän Karitsan rintamerkin.

Murrepakinoitsijana Pekka Ruotsi oli aivan omaa erikoisuuttaan. Pakinat olivat nasevat, hiotut, kieliasutaan täydelliset. On hyvä, että ne »pitkän levon jälkeen» julkaistiin heimolehti Karjalassa.

Merkittävän osan elämästään Pekka vietti rajan takana, aunuksenkarjalaisten keskuudessa. Tästä hän kertoo juuri ennen kuolemaansa ilmestyneessä teoksessa »Rajan kahden puolen», jonka hän joutui kustantamaan itse. Suomeen siirtyneet aunukselaiset tuntevat Pekan läheiseksi veljekseen ja ystäväkseen.

Syndyäh on karjalaine,
ihan rajal, Salmis,
kunne lähtemäh häi olis
hosboi järgieh valmis.

Karjalazil kodihpäi näit
ainos vedäv mieli —
kodi, kondu, uskondo
da sego oma kieli.

(Nämä kaksi värssyä ovat »Runopaginasta Ruotsin Pesal» 22. 9. 1962, jonka Pekan vanhempi veli, nyt manan majoilla oleva, julkaisi Karjalan Heimossa 9—10/1962.)

Pekka Ruotsi: Rajan kahden puolen
Oulu 1974. 190 s.

Salmilaisyyntisellä opettaja Pekka Ruotsilla jos kellä on karjalaisten keskuudessa ihan tietty imago: hänet tunnetaan ennen kaikkea verrattoman hauskoista murrepakinoistaan, joita hän itse mainiolla tavalla ilman suuria eleitä esittää. Pakinat ovat viime vuosina huvittaneet myös heimolehti Karjalan lukijakuntaa murreasultaan erittäin hyvinä. Kuvailun näihin molempiin, sekä kuuleviin että lukeviin Pekka Ruotsin ihailijaryhmiin. Kun lisäksi olen salmilainen syntyni, odotin ihan mahdollottoman innokkaasti tilaisuutta saada tutustua murrepakinoista tuttuun maailmaan.

Vaan kuinka ollakaan: ei pitäisi mennä ketään luokittelemaan ja lokeroimaan.

Ensimmäinen reaktioni oli lievä pettymys siitä, että rajan (vanhan rajan) kahden puolen asuvista ihmisistä kertova kirja ei ollutkaan murreasuinen. Syyt tietysti ymmärrän — yleiskielisenä on teoksella mahdollisuus saavuttaa verrattomasti laajempi lukijakunta kuin murreasuinen. Ja myöntää pitää, että murteentaitajien ilona on siellä täällä kyllä repliikkejä, joissa näyttäikse mestaripakinoitsija Ruotsin Pesa.

Oli kiintoisaa seurata tekijän omia elämän vaiheita, tutustua hänen perheeseensä: viisaaseen, harkitsevaan, eteenpäin pyrkivään isään, hellään äitiin, reippaaseen kotona olevaan veljeen. Sivuhenkilöinä vilahtavat kirjassa perheen vanhemmat lapset, joista kaksi on lähtenyt Venäjälle oppia saamaan. Koulupoika Pekan mukana lukija tutustuu venäläistytämismenetelmään, mm. tuleva opettaja on päässyt oma-kohtaisesti vertailemaan suomalaista ja venäläistä koulumuotoa. Sisästäpäin on kuvattu periferiassa elävän kansan tunnelmat vallankumouksen aikoihin, epätietoisuus, sekasortoisuus. Aunuksen retken idealistisista osanottajista ja rajan ihmisten suhtautumisesta retkeläisiin myös kerrotaan, muodostihan se käännekohtaan kirjoittajan perheen elämään. Siinä vaiheessa päätti Salmista Aunukseen paremman toimeentulon toivossa muuttanut perhe lähteä takaisin Suomen puolelle epävarmoista oloista, mennä pakolaisiksi omaan maahan. Työn saanti oli Salmisissa vaikeaa, mutta se kiusallinen seikka antoi Pekan elämälle suunnan: hän hakeutui ensin kansanopistoon ja sittemmin Sortavalan seminaariin. Sen piiristä hän löysi elämäntoverinsa, jonka kanssa valmistuttuaan asetui opettajaksi aivan rajan pintaan. Talvisodassa koti menetettiin. Etsittiin uusia asuinsijoja, yritettiin sopeutua. »Jo yli vuoden olivat karjalaiset olleet 'advoissa'. Ehdittiin jo tuskailinkin viipymisen johdosta. Mutta alkukesällä neljäkymmentäyksi siirtolaisten sydämet alkoivat pomppia tavallista tiuhemmin. Imassa väreili jännittynyt odotus, uusi toivo oli herännyt. Jospa hyvinkin...» Uusi sota alkoi, mentiin yli vanhan rajan, Petroskoikin vallattiin. Siir-

tolaiset olivat muuttopuuhiissa. Itä-Karjalaan haettiin opettajia, ja Pekka ilmoitautui halukkaaksi.

Valmennuskurssin jälkeen ryhmä opettajia lähti Itä-Karjalaan, mutta ennen pitkäähän oli muutto sieltä edessä. Paluumatkallaan opettaja-Pekka osuu perheensä luo etsiytyessään evakkojunaan, jossa taas kerran »matelivat kohti Suomea» tutut kotikylän ihmiset.

Pekka Ruotsin tarina on pääaiheiltaan monen muun karjalaisen tarina. Poikkeuksellista katsoisin olevan sen, että kirjoittaja nuoruudessaan kirjaimellisesti eli »rajan kahden puolen». Muutenkin elävintä on teksti juuri näitä vuosia kuvattaessa. Myöhemmät elämän vaiheet jäävät pääosin kirjaavaksi toteamiseksi.

Kirjassa näkyy tottuneen sanan- ja kynänkäyttäjän jälki. Nautittavinta ovat tuokio- ja ihmiskuvat, joista säteilee kirjoittajan lämmin kiinnostus kuvattavia kohtaan. Humaani, sovitteleva suhtautuminen asioihin on ominaista Pekka Ruotsille — liekö luontaista vai liekö hänen ollut se läksy pakko oppia eläessään suuren osan elämänsä rajan kahden puolen.

Silja Rummukainen

Kirjailija Kersti Bergroth kuoli 89-syntymäpäivänään 24. 1. 1975 Helsingissä. Hän oli syntynyt Viipurissa 1886.

Viipuri ja Karjala olivat hänen inspiraationsa lähteitä. Hänen tunnetuin näytelmänsä on kirjoitettu Antrean karjalaismurteella. Myös näytelmänsä Kuparsaaren Antti on kuvaus karjalaisesta maalaiselämän piiristä.

Kirjailijana hän oli monitaituri. Hänen kynästään on lähtenyt paitsi näytelmiä, myös romaaneja, muistelmia, pakinoita, lyriikkaa, aforismeja . . .

Kersti Bergroth oli hengeltään karjalainen, mutta samalla maailmankansalainen. Hän asui parikymmentä vuotta Italiassa, Roomassa, josta vasta muutama vuosi sitten palasi silvottuun kotimaahan. Paitsi suomeksi, hän kirjoitti myös saksaksi, norjaksi ja ruotsiksi. Hänen viimeinen teoksensa »Löytöretki» oli omaelämäkerta.

PEDRAT REPOLAN PIENINGÄNSALOLTA KUHMON ELIMYSSALOLLE

Martti Montonen: SUOMEN PEURA. 117 sivua, 208 kuvaa. WSOY

Kymmenen vuotta kestäneen työnsä tuloksena maisteri Martti M o n t o n e n on julkaissut metsäpeuraa koskevan ansiokkaan, ylempänä mainitun teoksen. Metsäpeura, josta tekijä mielellään käyttää suomenpeura nimitystä, oli Suomen rajojen alueelta 1800-luvun loppuun mennessä sukupuuttoon hävitetty. Kaksikymmentäviisi vuotta sitten Kuhmon Lentuan maastossa havaittiin peuran jäljet. »Uusi peurakausi oli alkanut Suomessa.»

Laajalta Pieningänsalolta metsäpeurojen vaellus on jatkunut verkkaisesti yli rajan. Tällä hetkellä 25—30 km rajalinjasta olevalla Kuhmon Elimyssalolla arvioidaan palkivan noin kolmesataa eri-ikäistä metsäpeuraa, pääasiassa vaattimia (emäpedra), nuoria peuroja, vasoja ja hirvaitakin (härkäpedra). Näiden vaelluksen ja elämän seuraamiseen ja tutkimiseen Montonen on uhrannut aikaansa ja vaivojaan vuodesta 1966 alkaen. Tuloksena on runsas kuvaosaalis ja mielenkiintoiset havainnot peurojen elintavoista ja käyttäytymi-

sestä. Näistä hän kertoo teoksessaan eloisesti ja lukijaa kiinnostavasti.

Merkittävän osan teoksen sisällöstä muodostaa selvitys metsäpeuran lajihistoriasta, sen läheisyydestä jääkauden jälkeisinä vuosituhausina. Oli erittäin mieluista seurata kirjan sivuja, joilla kerrottiin metsäpeuran ilmestymisestä Suomeen ja Karjalan asumattomille saloille. Äänisjärven luoteisrannikon suuret niemet ja saaret ovat olleet suosittuja peurojen talvehtimipaikkoja. Tältä ajalta ovat peräisin Petrasaarinimet, joita tavataan Äänisen luoteisrannoilla olevien saarten lisäksi Sungun niemimaan Suurlahdessa ja Kontupohjan Lismajärvessä. Äänisen Petrasaarissa olleista pyyntihaudoista on löydetty eläinten luita, hirvien ja peurojen. Tieto perustuu neuvostoliittolaisen A. J. Brjusovin tutkimuksiin. Oletetaan, että jo kolmetuhatta vuotta sitten tekivät metsäpeurat Pieningänsalon suunnasta talvivaelluksia Äänisen saaristoon. Kallioihin hakatut metsäpeurojen ja hirvien kuvat, joita on löydetty Uikujoen erään suuhaaran rantakallioista, lähellä Vienanmerta, kertovat näiden eläinten suuresta merkityksestä seudun ihmisten toimeentulolle.

Metsäpeurojen pitkiin vaelluksiin on ehkä ratkaisevasti vaikuttanut ilmasto. Peura on kylmien seutujen eläin. Montonen väittää teoksessaan, että Riipuskalan Petranieniemi on eteläisin Aunuksen petra-johdannaisista paikannimistä, joiden levikin kaakkoisreuna kulkee Petroskoihin ja ylittää siellä Äänisen ja nousee Uikujärven itäpuolitse Vienanmeren rantaan Njuhitsan paikkeilla jatkaakseen pitkin rannikkoa Kannanlahden Knäsoihin, jonka Petrasaari on ääripiste tällä taholla.

Peurojen pitkiin vaelluksiin ovat vaikuttaneet palkisalueilla ravinnon niukkuus sekä turvallisempien erämaaseutujen etsintä. Viimeksi mainittuun syyhyyn viittaa Montosen teksti: »Vielä runsaat sata vuotta sitten erkani Laatokan jylhiltä pohjoisrannikoilta joka talvi metsäpeuralaumoja, jotka suunnistivat Valamon kaukaisille saarille pitkin rannatonta jäälakeutta, usein läpinäkymättömässä tuiskussa ja pyrystä ilman ainoatakaan maamerkin tukea. Kulkivatko ne (peurat) porojen ja tundrapeurojen tapaan vastatuuleen herkissä sieraimissaan munkkien suitsukkeen tuoksu tai korvissaan luostarin suuren kellon kumahdukset? Olisi varsin houkuttelevaa ajatella, että tällaisilla jäämarsseilla metsäpeurat vaelsivat vastatuuleen ja määrittivät vainullaan suuntansa. Mutta entäpä kun tuuli äkkiä kääntyi, niin kuin varmaan usein tapahtui? Miten Liusvaaran sankkojen metsien kasvatit pystyivät silloin säilyttämään kurssinsa huikaisevan valkoisella lakeudella, missä tuiskuava lumi valoi jään ja taivaan erottamattomaksi kokonaisuudeksi ja sieraimiin ajeltivat aivan toiset tuoksut kuin ne, joiden mukaan oli lähdetty taipaleelle? Pystyvätkö peurat ottamaan huomioon tuulen suunnanmuutokset ja pitämään saman kurssin? Luultavasti ne pystyivät, vaikka tietoja siitä ei ole säilynyt-kään.» Kevättalvella lumettomia jäitä vaeltaen peurat palasivat takaisin kesäisille palkisilleen.

Havaintoihinsa viitaten Montonen väittää, että arkoina, mutta erittäin valppaina eläiminä peurat valitsevat palkisalueikseen järvi- ja saaririkkaita seutuja. Varsinkin talvella ne hakeutuvat aavojen soiden ja järvien lähimaastoon. Näin ne pyrkivät turvaamaan elämänsä susien ja ihmisten tuholta.

Suomalaisten muuttaessa Suomeen ajanlaskumme ensimmäisinä vuosisatoina olivat täällä suuret asumattomat salot runsaiden hirvi- ja peuralaumojen suojattuja laitumia, peuramaita. Niitä pyydettiin haudoilla, aitoihin, viritetyillä ansoilla, »hangaksilla» sekä takaa-ajamalla, talvella hiihtäen. Tähän viittaavat Kalevalan 13. runon jakeet: »Siitä juoksi Hiitten hirvi, poropeura poimitteli, Pohjan aittojen alitse,